

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA KLASICKÉ FILOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Antická mytologie v díle představitele literárního hnutí Sturm und
Drang Johanna Wolfganga Goetheho

Vedoucí práce:
PhDr. Noemi Sklenářová
Rok odevzdání: 2012

Vypracovala:
Magdaléna Jurczyková
Německá – Latinská filologie

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce, PhDr. Noemi Sklenářové, za čas, který mi věnovala, za odborné rady a za odbornou pomoc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

.....

místo, datum

.....

podpis

Obsah

1	Úvod	5
2	Život a dílo Johanna Wolfganga Goetheho	6
2.1	Životopis	6
2.2	Život slavím	7
2.2.1	Poutníková píseň v bouři	7
2.2.2	Prométheus	10
2.2.3	Hranice lidství	12
2.3	Básně, Západovýchodní díván	13
2.3.1	Svatební noc	13
2.3.2	Římské elegie	14
2.3.3	Rozpor	19
2.3.4	Mráz a Tímúr	19
2.3.5	Symbol	20
2.4	Výbor z díla II	21
2.4.1	Prométheus (dramatický fragment)	21
2.4.2	Pandořin návrat (slavnostní hra)	23
2.4.3	Postilionu Chronovi	24
2.5	Ifigenie na Tauridě	25
2.5.1	První dějství	27
2.5.2	Druhé dějství	29
2.5.3	Třetí dějství	30
2.5.4	Čtvrté dějství	32
2.5.5	Páté dějství	33
3	Závěr	37
4	Resumé	38
5	Anotace	39

6	Seznam pramenů a literatury	40
6.1	Prameny	40
6.2	Literatura.....	40

1 Úvod

„Nebe nad hornatou řeckou krajinou je oslnivě modré a podobá se širé hladině blízkého moře. I tehdy, před pětadvaceti stoletími, měla obloha nad touto krajinou stejnou barvu jako dnes, ale pod oblohou žili jiní lidé s jinými starostmi a radostmi. Zde byla za starověku místa, kde ožívaly postavy hrdinů a bohů.“

Eduard Petiška¹

Rozhodla jsem se psát bakalářskou práci na téma Antická mytologie v pojetí představitele literárního hnutí *Sturm und Drang* Johanna Wolfganga Goetheho nejen proto, že tato látka je nesmírně zajímavá, ale taktéž proto, že antická mytologie u básníků německého literárního hnutí *Sturm und Drang* přináší dochovaná díla, v níž se objevují motivy starých antických témat.

Antická mytologie byla vždy pro mě velice zajímavým tématem, stejně jako německá literatura. Proto jsem se rozhodla spojit tato dvě témata a jako zástupce literárních epoch jsem zvolila preromantické hnutí 18. století *Sturm und Drang* (Bouře a vzdor). Dodnes je antická mytologie živým a aktuálním tématem u mnoha autorů a já bych ráda tuto problematiku představila na díle Johanna Wolfganga Goetha.

Z literárního hnutí *Sturm und Drang* jsem zvolila nejdůležitějšího představitele, protože v jeho dílech se objevují mytologické náměty a já tyto antické náměty porovnam s původními předlohami řecké a římské epiky a dramatického básnictví. Prostuduji i novodobý kontext a vyjádřím se k aktuálnosti antického tématu s ohledem k tehdejšímu společenskému a kulturnímu dění.

Sám Goethe cestoval po Evropě a navštívil i Itálii, kde mu mytologie byla inspirací k napsání sbírek, ve kterých se tato problematika objevuje. Hlavním zdrojem inspirace mu zřejmě bylo dílo řeckého autora Homéra *Ilias a Odyseia* a římského autora Ovidia *Metamorphoses*. Z Goethova rozsáhlého díla jsem zvolila sbírky, z jejichž obsahu jsem vybrala básně, dramatické hry a fragmenty, které budu postupně rozebírat a srovnávat s původními předlohami. Ve své bakalářské práci se nesnažím podat ucelený přehled všech antických motivů v Goethově díle, vybrala jsem pouze ta díla, která mě osobně oslovila.

¹ PETIŠKA, Eduard: Staré řecké báje a pověsti. Praha 1986.

Transkripci mytologických jmen uvádím dle Slovníku antické kultury², vyjma citace z překladu originálních Goethových textů a pasáže, které se tímto textem zabývají- v nich jsou ponechány tvary užitá překladatelem.

2 Život a dílo Johanna Wolfganga Goetheho

V první části této bakalářské práce se budu věnovat spisovateli Johannu Wolfgangu Goethovi a jeho nejznámějším sbírkám a divadelním hrám, ve kterých se objevují motivy antické mytologie. Na úvod této kapitoly stručně nastíním jeho životopis, protože znalost kontextu vzniku jeho děl s antickou mytologickou tematikou je pro jejich správnou interpretaci klíčová.

2.1 Životopis

Johann Wolfgang Goethe se narodil 28. srpna 1749 ve Frankfurtu nad Mohanem a zemřel 22. března 1832 ve Výmaru.³ Byl to velice všestranný německy píšící autor, básník, prozaik a dramatik. Vystudoval práva a přírodní vědy, působil krátce také jako právník. Od roku 1775 se stal dvorním ministrem a radou státní správy ve Výmaru. Na začátku své umělecké dráhy se hlásil k preromantickému hnutí *Sturm und Drang* (Bouře a vzdor). Epocha Sturm und Drang (1767-1785/90) navazuje na Osvícenství. Mladá generace básníků se obrací proti racionalitě, hlavním tématem je nyní individualita člověka⁴.

Zlomovým rokem v Goethově životě byl rok 1786, kdy se rozhodl podniknout výpravu do Itálie a na vlastní oči si prohlédnout relikt antické civilizace.

„V knize osudu bylo na mém listě psáno, že v roce 1786, dvacátého osmého září večer, v pět hodin našeho času, poprvé spatřím Benátky, vplouvaje z Brenty do lagun, a že brzy nato vstoupím na půdu tohoto nádherného ostrovního města, této bobří republiky. A tak, díky Bohu, pro mne Benátky neznamenaají pouhé slovo, prázdné jméno, které mne, zapřísáhlého nepřítel prázdných zvuků, tak často děsilo.“⁵

² Slovník antické kultury. Praha 1974.

³ Životopis v této kapitole zpracován dle: LANDFESTER, Ulrike: Johann Wolfgang von Goethe. In: ARNOLD, Heinz Ludwig (Vyd.): Kindlers Literatur Lexikon. Stuttgart 2009, s. 305.

⁴ BAUMANN, Barbara, OBERLE, Birgitta: Deutsche Literatur in Epochen. Ismaning 1985, s. 89.

⁵ BOERNER, Peter: Goethe. Olomouc 1996, s. 60.

Při své cestě navštívil známá města Itálie (Řím, Verona, Florencie...) a neopomenul navštívit také Sicílii. V Itálii byl uchvácen antickým světem a renesancí, studoval tam obrazy a mytologické motivy, které umělecky zpracoval ve svých pozdějších dílech. Tato cesta přinesla nové impulzy a energii pro jeho další tvorbu. Také jeho přítel Friedrich Schiller ve svém díle antické motivy využíval, nikoli však v takové míře.

Zajímavé také je, že se zabýval i přírodními vědami. Poblíž Karlových Varů sbíral různé minerály a i díky tomu si vytvořil dobrý vztah k Čechám. Učinil několik objevů, které se vyskytují i v jeho dílech. Goethovy spisy o přírodních vědách se dělí do pěti okruhů: všeobecné úvahy o vědeckých teoriích, morfologii a biologii, geologii a mineralogii, meteorologii, optice a nauce o barvách – jeho nejvýznamnější díla z této vědecké oblasti jsou *Beiträge zur Optik* a *Farbenlere*. Zájem o přírodní vědy jej neopustil ani během již zmíněné cesty po Itálii (viz výše), což dokládá stať *Naturlehre* z knihy věnované cestám po Itálii *Auszüge aus einem Reisejournal*.⁶

Goethe žil od roku 1775 ve Výmaru, kde se spřátelil s Friedrichem Schillerem. Jejich blízký umělecký vztah se odráží ve vzájemné bohaté korespondenci. Goethe byl velice uznávaným autorem již za svého života, jeho pozdější tvorba je označována taktéž jako výmarský klasicismus. Johann Wolfgang Goethe zemřel 22. března 1832.

2.2 Život slavím

Život slavím je český výbor básní uspořádaný českými překladateli z Goethových sbírek, který se skládá ze dvou částí a obsahuje 72 lyrických básní. Hlavním tématem je lidský život, který autor popisuje. Básně vypráví o lásce, přírodě, trápení a lidských vlastnostech. Z této sbírky jsem zvolila ty básně, ve kterých se vyskytují motivy z antické mytologie.

2.2.1 Poutníkova píseň v bouři

Obsahem básně je poutníkova promluva k bohu, kterého nazývá géniem a zastává názor, že ten, koho bůh neopustí, bude mít lehkou životní cestu. Nic tohoto člověka nemůže zasáhnout, ani deště, vichry či krupobití.

⁶ LANDFESTER, Ulrike: Natuwissenschaftliche Schriften. In: ARNOLD, Heinz Ludwig (Vyd.): Kindlers Literatur Lexikon. Stuttgart 2009, s. 345-349.

Druhá sloka obsahově koresponduje se slokou první. Vystupuje zde bůh Apollón⁷. Člověk, kterého bohové obdaří svou přízní, bude kráčet lehce nad všemi nebezpečími a propastmi stejně jako bůh Apollón.

Zmínku o deukaliónském bahně považuji za jasný odkaz k příběhu o potopě světa. Zeus nechal zaplavit zemi, zachránili se jen Deukalión a jeho žena Pyrrha, kteří poprosili bohy, aby mohli znovu rozmnožit lidskou rasu. Bohové jejich prosby vyslyšeli, voda postupně opadla a na některých místech zůstala bahnitá půda. Právě nad touto bahnitou půdou, pozůstatkem katastrofy, krácel lehce bůh Apollón, který vystupuje v básni.

Pro lepší pochopení významu této postavy v textu a jím asociované aluze vztahující se k antické mytologii jsem si prostudovala překlad původního textu od Ovidia, v němž je toto téma zpracováno. Deukalión a Pyrrha se zachrání na lodi, připlují na horu Parnásos a modlí se k bohům, kteří k nim promluví ústy věštkyňe Themidy: „*Vyjděte z chrámu, pak zahalte hlavu, pás rozvažte šatů, / kosti vznešené matky pak za sebe házejte oba!*“⁸ Kostí jsou kameny, které leží všude na hoře. Oba tak učiní; na místě, kam dopadne kámen Deukalióna, povstávají ze země muži, kde se země dotkne kámen Pyrrhy, povstávají ženy. Protože jsme podle této báje vznikli z kamene, jsme dostatečně tvrdí a zvyklí snášet útrapy.⁹

*„Koho neopustíš, génie,
vzneseš ho nad stezky v blatech
křídly ohňovými.
Kráčet bude,
jak šel květnou nohou
nad deukaliónským bahnem¹⁰
lehce, mocně, draky zabíjeje,
věštný Apollón.“¹¹*

Obdobně i ve třetí sloce poutník vzhlíží k bohu a říká mu, že ten, koho neopustí, toho ve vánici a chladném počasí zahřeje. Právě za tímto teplem kráčejí Múzy¹² a Charitky¹³.

⁷ Apollón byl synem nejvyššího boha Dia a jeho milenky Léty. Apollón je bohem slunce a světla, je ochráncem života a pořádku, neomylný střelec a věstec. Je to nejvšestrannější bůh. Velice oblíbený u lidí. Hrdina mnohých příběhů. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 47-48.

⁸ NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 39.

⁹ NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 35-41.

¹⁰ Deukalión byl podle báje syn Prométhea, kdy na jeho radu se zachránili (Deukalión a Pyrrha) před potopou světa, způsobenou Diem. S manželkou Pyrrhou postavili koráb na kterém přežili. Zplodili nové lidi tím, že za sebe házely kameny symbolizující kosti matky země. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 57.

¹¹ GOETHE, Johann Wolfgang: Život slavím. Praha 1972, s. 13 (přeložil: Václav Renč).

Poutník chce, aby ho doprovázely. Jelikož to jsou bohyně kladných vlastností: půvabu, harmonie a klidu, je pochopitelné, že poutník po jejich přítomnosti touží.

V další sloce už je s bohyněmi ve spojení, což blahodárně zapůsobí na jeho duševní stav a cítí se dobře. Poutník cítí, že nastane změna. Nic netrvá věčně a on ví, že i toto spojení časem pomalu vyprchá. Ke konci básně promlouvá k bohyním. Motiv čekání můžeme chápat jako časovou relaci poutníka a jeho putování po světě. Uvědomuje si, že by měl jít domů.

Boha, ke kterému se na tomto místě obrací, nazývá Bromiem¹⁴. Tento bůh má pro svět stejnou důležitost jako měl „vnitřní žár“ pro lyrického básníka Pindara¹⁵ a jako je pro svět důležitý bůh Foibos Apollón¹⁶. „Vnitřní žár“, o kterém básník píše, avšak dosti nejasně, v následující sloce, vybízí jít vstříc bohu Apollónovi, avšak už nevysvětluje, proč je setkání s ním tak důležité.

Další postavy, které jsou v básni v následujících slokách stručně a bez obsahové souvislosti zmíněny, jsou bůh Joviš¹⁷ a básníci Anakreón¹⁸ a Theokritus¹⁹.

V samém závěru básně poutník vyjadřuje svou touhu po žáru, po obydlí, které cestou snad najde a nebude muset se trmácet světem.

V této básni se objevuje vícero antických témat. Podle mého názoru autor klade tato témata jedno za druhým bez bližší časové, prostorové nebo logické souvislosti. V jedné sloce je například zmíněn syn boha vody a bohyně země. Není známo, že by bůh Poseidon, což je bůh všech oceánů a moří, zplodil syna s bohyní úrody a plodivé síly země, Deméter. Po hlubším bádání je pravděpodobné, že autor myslel bohyni Gáiu. Ta zplodila s bohem moře

¹² Múzy jsou dcery boha Dia a Mnemosyny. Byly průvodkyněmi boha Apollóna. Múzy působily vždy blahodárně, přinášely světu harmonii a klid. Vystupují většinou ve sboru nebo všechny dohromady, méně často každá zvlášť. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 395.

¹³ Charitky jsou tři řecké bohyně půvabu. U Římanů známé též jako Grácie. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 106.

¹⁴ Bromius (česky: hřmotící) je přízvisko boha Bakcha, časté u řeckých tragiků. In: GOETHE, Johann Wolfgang: Život slavím. Praha 1972, s. 126.

¹⁵ Pindaros byl řecký lyrický básník, narozen r. 552 nebo 518 př. n. l. v Kynoskefalai v Boiótii, zemřel někdy kolem roku 438 př. n. l. Z jeho děl se dochoval pouze zlomek napsaných na papyrech. Nejznámější je hymnus na Apollóna a čtyři knihy epinikií, složených na oslavu her v Olympii, Delfech, Korinthu a Nemei. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 475.

¹⁶ Foibos (lat. Phoebus), příjmení Apollónovo (řec. jasný). In: Antika ABC. Praha 1974, s. 79.

¹⁷ Zeus (2. pád Dia; lat. Iuppiter, 2. pád Iova). Nejvyšší řecký bůh, sídlil na Olympu. Jako nejvyšší bůh ztělesňuje řád, jehož je ručitelem, musel obnovovat rovnováhu vesmíru a chránit výsady a moc bohů. Jeho symbolem je blesk. In: Slovník řecko-římské mytologie a kultury. Praha 1993, s. 251.

¹⁸ Anakreón byl íonský lyrik z 6. stol. př. n. l. z ostrova Teu. Působil u Polykrata. Zachováno pouze málo básní, nejznámější je sbírka Anacreonteia. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 18.

¹⁹ Theokritos (u Goetha v latinské transkripci) byl nejvýznamnější helénistický bukolik. Pocházel se Syrákús, působil na dvoře faraóna Ptolemaia II. Zachovalo se od něho 30 básní. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 611.

Poseidonem syna Antaia²⁰. Autor také v básni používá jmen římských a řeckých autorů (Pindaros, Anakreón, Theokritos), aniž by v souvislosti s nimi zmínil cokoli jiného než jen jejich jméno.

Podle mého názoru jsou do básně tyto postavy, ať už skutečné (básníci) nebo mytické (bohové), vloženy pouze proto, aby ve čtenáři vzbudily iluzi, že se spolu s poutníkem přenesl do antického světa. Pro vzdělaného čtenáře Goethovy doby nebyla tato jména tak neznámá jako pro čtenáře současného, protože součástí tehdejšího vzdělání byla výuka klasických jazyků a literatury. Pro současného českého čtenáře, který nemá přehled o postavách a bozích antiky, je většina aluzí bez dalšího studia velmi těžko srozumitelná. Proto jsem v tomto rozboru básně vysvětlila neznámé antické pojmy a jména.

2.2.2 Prométheus

Obsahem této básně je Prométheův²¹ monolog. Prométheus promlouvá k Diovi, uráží ho a napadá také ostatní bohy, kterým říká: „*Nic chudšího pod sluncem/ já neznám, bozi, než vy jste!*“²² Dále vzpomíná na dětství: tehdy se obracel k nebi a k bohům, ale po Diově pomstě, kdy jej žádný z bohů ani nezachránil, ani mu nepřišel na pomoc, radikálně přehodnocuje svůj vztah k nadpozemským bytostem a ztrácí v ně veškerou důvěru.

Prométheus se rozhodl stvořit lidi k obrazu svému, takové lidi, kteří stejně jako on trpí a pláčou. Poslední tři řádky této básně se dají interpretovat dvojím způsobem. Záleží na tom, zda se děj básně odehrává před nebo po Prométheově uvěznění na skálu²³. Jestliže se děj odehrává před jeho trestem upoutání na skálu, cítí se dobře, nedbá bohů a lidi nabádá, aby se zachovali dle Prométhea a bohy přestali velebit a uctívat.

Ve druhé interpretaci se mění pozice Prométhea, ze které promlouvá k lidem přikováni ke skále. Prométheův negativní vztah k bohům se stále nemění. Jeho poselství lidem

²⁰ Antaios je synem bohyně země Gáie a vládce všech moří Poseidóna. Byl to obr, který sídlil v Libyi a zahubil všechny cizince, kteří se přiblížili k jeho jeskyni. Zabil ho Héraklés, který s ním svedl krutý boj. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 47.

²¹ Prométheus je pokládán za stvořitele lidstva, jehož někteří počítají mezi sedm Titánů. Byl synem buď Titána Eurymedonta, nebo Iapeta a nymfy Klymény. Jeho bratry byli Epimétheus, Atlas a Menoitios. In: GRAVES, Robert: Řecké mýty I. Praha 1982, s. 148.

²² GOETHE, Johann Wolfgang: Život slavím. Praha 1972, s. 22.

²³ Poté co Prométheus ukradl posvátný oheň z hory Olymp, ho Zeus za tento čin potrestal. Zeus chtěl zlomit jeho vzdor. Nechal ho tedy přikovat ke skále na vrcholku Kavkazu, aby v létě trpěl horkem a v zimě chladem. Navíc každý den k němu přilétl orel, aby dle Diova rozkazu vyklovl svým obrovským zobákem kus jater. Prométheovi přes noc vždy znovu narostly a tak jeho utrpení nebralo konce. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 281-283.

vyjadřuje výzvu, aby se lidé cítili na zemi šťastně a neuctívali bohy. Ačkoliv hlavní hrdina je fyzicky poražen, morálně vítězí.

V této básni je možné vysledovat paralelu mezi situací Prométheovou a reálnou situací umělců Goethovy doby, lidí osmnáctého století, revolucionářů proti klasicistní rigiditě, svazujícím estetickým normám a útlaku svobodného génia. Boj o politickou svobodu, práva ve společnosti, proti útlaku za ženská práva a boj o náboženskou svobodu - to vše jsou hlavní motivy této epochy. Hlavní hrdinové v dílech představitelů této bouřlivé doby jsou hrdinové, kteří bojují za svá práva.²⁴

Postava Prométhea je u mnoha autorů symbolem boje. Taktéž u německého autora hnutí Sturm und Drang, které samo o sobě se bouří proti tehdejší konvencím. Proto je právě tato báseň tak příznačná pro onu dobu.

Nyní bych ráda nastínila mytologický příběh o Prométheovi²⁵ v podání českého autora Eduarda Petišky.²⁶ Proč si Prométheus zasloužil hněv Dia? Proč musel tolik trpět?

Prométheus je potomkem božského rodu Titánů. Chodil po světě a hledal živé bytosti, které by se mu podobaly, viděl však jen přírodu. Rozhodl se proto, že stvoří člověka. Z hlíny vymodeloval postavu člověka, kterému bohyně Pallas Athéna vdechla život. Prométheus začal potom lidi učit, jak stavět domy, číst, psát, počítat a všechny dovednosti důležité k životu. Toto Prométhovo počínání se ale nelíbilo bohům na Olympu²⁷, zvláště nejvyššímu ze všech bohů, Diovi. Prikázal Prométheovi, aby lidi naučil bohům přinášet oběti.

Prométheus navrhl Diovi, že si sám může vybrat, jaký druh oběti budou bohové od lidí přijímat. Prométheus dal Diovi na výběr ze dvou hromad, které byly zakryty látkou. V jedné hromadě bylo maso z býka; v druhé kosti a tuk, tudíž druhá byla větší. Přestože Zeus poznal lest, vybral si větší hromadu, aby měl důvod Prométhea potrestat.

Zeus vzkázal lidem, že když se rozhodli ponechat si maso, ať si ho snědí syrové, a za trest jim vzal oheň. Prométheus se ale vkradl na horu Olymp, kde odcizil posvátný oheň, který daroval lidem. Jakmile Zeus zjistil, co se stal, rozzuřil se a povolal k sobě boha Héfaista²⁸, aby stvořil krásnou dívku. Dostala jméno Pandora, což znamená „všemi obdarovaná“. Pandoru přijal do domu Prométheův bratr Epimétheus. Ve skřínce, kterou Pandora přinesla,

²⁴ FRENZEL, Elisabeth und A. Herbert: Daten deutscher Dichtung, Chronologischer Abriß der deutschen Literaturgeschichte. Band I: Von den Anfängen bis zur Romantik. München 1953, s. 200-206.

²⁵ Hésiodos: Zpěvy železného věku. Praha 1990, s. 28-29.

²⁶ Petiškovy zpracování dle: GRAVES, Robert: Řecké mýty I. Praha 1982, s. 148-154.

²⁷ Olympos je hora na hranicích Thesálie a Makedonie, vysoká 2918 m, nejmohutnější a nejvyšší řecká hora. Proto je pokládána za sídlo bohů. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 176.

²⁸ Héfaistos byl synem nejvyššího boha Dia a jeho manželky Héry. Je bohem ohně a kovářství, ochráncem řemeslníků pracujících s ohněm a kovem. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 125.

se skrývaly všechna zla, nemoci, bída a zoufalství. Pandora skříňku otevřela a tím do světa vypustila nejen všechny strasti, ale také naději, která se ukryvala na samém dně. Naděje dodnes lidem přináší útěchu.²⁹

2.2.3 Hranice lidství

Autor v této básni vysvětluje, jak je důležité bohy velebit a uctívat je. Interpretace básně je zcela jasná. S bohy se žádný smrtelník nemá měřit. Pokud by tak učinil, přivolal by na sebe pouze jejich hněv. Důraz je zde kladen také na odlišnost lidí a bohů. Obrovské vlny oceánů se před bohy valí, aniž by jim ublížily. Nás vlny pohltí a usmrtí. Interpretace básně naznačuje hranici života a smrti. Vlny bohům neublíží, lidem přinesou jen zkázu a smrt.

Na začátku básně je zmíněn nejvyšší bůh Zeus³⁰. I když je v básni pouze jmenován jako přesvatý Otec, je zřejmé, že se jedná právě o Dia proto, že je v básni interpretován s blesky, které rozsévá po světě. Zeus jako nejvyšší bůh má svoji zbraň stejně jako ostatní bohové. Patří mu nejmocnější blesky. Pokud rádí na zemi vichřice, bouřka a déšť, je tomu tak, že se na nebeských výšinách zlobí Zeus.

Pokud se lidé budou k bohu modlit a přinášet mu oběti, můžou tak zmírnit jeho zlobu a špatnou náladu. Samotný název *Hranice lidství* znamená hranici života a smrti. Bohové jsou nesmrtelní, vládou světu. Lidé jako smrtelníci by měli bohy uctívat a nepřivolávat jejich hněv.

*„Když dávnodávný,
přesvatý Otec
svou poklidnou rukou
z dunivých mračen
žehnavé blesky
nad zemí rozsévá,
libám i letný
lem jeho roucha
s dětinnou bázní,*

²⁹ PETIŠKA, Eduard: Staré řecké báje a pověsti. Praha 1986, s. 9-14.

³⁰ Totéž, viz pozn. pod čarou 15.

co v hrudi mám. ³¹

2.3 Básně, Západovýchodní díván

Básnická sbírka, která se dělí na dvě části: Básně a Západovýchodní díván. V první části se nachází 75 básní, druhá část sbírky se dělí na 12 knih.

2.3.1 Svatební noc

Bůh Amor³², který je v této básni představen již v první sloce, udává tón celé básně, jejímž tématem je svatební noc novomanželů a naplnění milostného aktu, jehož (kromě jiného) je Amor dohlížející na novomanžele, patronem.

Amor čeká v obavách, aby bujará hostina nepřekazila svatební povinnosti. Sedí ve stínu svíček v ložnici, prostoupené opojnou vůní kadidla. V ději básně nehraje zásadní roli, ale dohlíží na plnění svatebních povinností milenců.

*„V ložnici, stranou od slavnosti,
dlí věrný Amor v obavách,
by nezmařila bujnost hostí
klid svatebního lože v tmách.* ³³

V pozdní hodinu hosté přeci jenom odcházejí a žár, který svírá novomanžele, vyústíuje v neodolatelnou touhu po milostném aktu.

Mladá dívka v sobě chová protichůdné pocity. Ze začátku se bojí, ale jakmile pocítí milostnou atmosféru, tak ztrácí všechnu soudnost. V ložnici ji začne svlékat novomanžel a společně s ním i Amor. Na konci samotné básně si Amor zakrývá oči, neboť tuší, že zde již svůj úkol splnil.

³¹ GOETHE, Johann Wolfgang: Život slavím. Praha 1972, s. 52.

³² Amor je římský bůh lásky, totožný s řeckým Erótem. Podle starších mýtů zosobnění mocné a oživující síly, která se zrodila po prvopočátečním Chaosu, podle mladších mýtů je synem boha války Area a bohyně lásky Afrodítý. Je to jeden z nejčastěji zobrazovaných bohů jak v malířství, sochařství tak v literatuře. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 40, 99.

³³ GOETHE, Johann Wolfgang: Básně, Západovýchodní díván. Praha 1955, s. 43.

Amor byl syn Venušin, za alexandrijské doby byl často zpodobňován s lukem, šípy a křídly. Latinsky je často rovněž nazýván Cupido (Touha). Původně byl tento bůh lásky jen jeden, později jich existovalo v lidských představách více a byli zobrazováni v podobě rozmarných hravých chlapců. Jsou zachycováni nazí a se zbraněmi.³⁴ Koho zasáhnou svým šípem, toho zasáhnou láskou.

V této básni, kterou interpretuji, je Amor zobrazen jako bůh sexu a lásky. Dle Ovidia a jeho vysvětlení, jaké má Amor vlastnosti a schopnosti, je zřejmé, že Goethe v této básni motiv boha lásky zakomponoval zcela podle jeho vlastností a božských vloh souznících s obsahem díla.

2.3.2 Římské elegie

Římské elegie (1788) vznikly podníceny mohutným Goethovým prožitkem první italské cesty (1786-1788). Něžně je zde zachycena jeho láska k Christianě Vulpiusové, mladé tovární dělnici, která se stala později jeho ženou.³⁵

V římských elegiích autor popisuje Romu³⁶ a jeho lásku ke Christianě Vulpiusové. V tomto díle autor používá stejně jako v předchozích básních antická témata. Nejčastěji zde zmiňuje antické bohy.

V první části básně autor přichází do města Říma, ve kterém obdivuje atmosféru a památky. Kostely a pozůstatky chrámů ze starověku v něm zanechávají hluboký dojem. Představuje si, jak jednou zde bude stát chrám věčného boha lásky Amora³⁷. Chrám koresponduje s jeho city a láskou, které se míjejí v jeho představách o budoucích stavbách antického světa.

Hlavním městem je uchvácen natolik, že v danou chvíli je Řím pro autora celým světem. V druhé sloce se loučí s městem a jeho vzpomínky se nesou do minulosti, kdy projížděl Evropou a následně dorazil k cíli.

Báseň pokračuje pozvolna, básník již opustil Řím a vrací se zpět ke své lásce. Zmínka o bohu Amorovi je důležitá v souvislosti s výkladem podávaným jeho milence, že účinky Amorových šípů jsou různé, někdy zasáhnou člověka víc, někdy míň. On se cítí zasažen plnou

³⁴ NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 451.

³⁵ GOETHE, Johann Wolfgang: Básně, Západovýchodní díván. Praha 1955, s. 400 (přeložili: Otakar Fischer, Kamil Bednář a Valter Feldstein).

³⁶ Řím, lat. Roma, je hlavním městem Itálie. Leží na dolním toku řeky Tiber a podle pověsti bylo toto město založeno bratry Romulem a Remem r. 753 př. n. l. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 541.

³⁷ Totéž, viz poznámka pod čarou 20.

silou a toto vyznání píše ve svém díle. Přirovnává svoji lásku k bohům, kteří se také častokrát zamilovali.

Byla to nejen Afrodité³⁸, ale také hrdinové mytologického příběhu Héró a Leandros³⁹, báje Rhea Silvia a bůh války Mars⁴⁰, z jejichž lásky se později narodili zakladatelé Říma Romulus a Rémus.

*„V hrdinských dobách, kdy s bohy se bohyně mívaly rády,
z pohledu stalo se hned toužení – z toužení slast.
Mniš, že se bohyně lásky snad rozmýšlela, když našla
pod stínem idských hor zálibu v Anchisu⁴¹ kdys? “⁴²*

Ve čtvrté části vysvětluje podstatu uctívání božstev, kdy se ptá sám sebe, zda se bohové hněvají, když někteří lidé vyzdvihují některého antického boha nad ostatní. Modlí se k bohu každý den a zdůrazňuje, že je to velice důležité v souvislosti nepřivolat na sebe zkázu a zavržení boha.

Vyzdvihuje zde bohyni, která je podle básně dcerou Protea⁴³ a Thetidy⁴⁴. Podle mého názoru zde nemůže být o dceři řeč. Z prozkoumaných literatur jsem nenašla záznam, že by se Proteus s Thetidou sblížili a zplodili dceru. Pro básníka byl zde především nejdůležitější motiv lásky, kterou je on sám opojen.

V další části je básník šťastný, že je na antické půdě. Pobyt má na jeho duši blahodárný vliv. Ve dne studuje díla klasických autorů, naopak v noci je navštěvován

³⁸ Afrodité, v Římě známá jako Venuše, je staroitalskou bohyní krásy. Zobrazována s vozem, který táhnou labuť a holubice. Venuše je ztotožněna s řeckou Afrodítou jako bohyně lásky. Jejím milencem byl Anchísés, jemuž porodila syna Aenea. Považována za pramatku Římanů. In: NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 447, 500.

³⁹ Leandros je hrdina jednoho s nejproslulejších antických milostných příběhů. Zamiloval se do dívky Héró, jež byla kněžkou bohyně Afrodity. Tajně za ní připlouval po nocích, avšak jejich příběh končí tragicky. Leandros utone a Héró v zoufalství spáchá sebevraždu. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 192-193.

⁴⁰ Mars je starolatinský bůh rolnictví, ale především války. V této funkci je ztotožněn s řeckým Areem. S Rheou Silvií zplodil Romula a Rema a tak se stal božským praotcem římského národa. In: NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 480.

⁴¹ Anchísés byl králem dardanským. Jeho lásku získala bohyně Afrodité, která mu porodila syna Aineia. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 46.

⁴² GOETHE, Johann Wolfgang: Básně, Západovýchodní diván. Praha 1955, s. 120.

⁴³ Próteus je mořský bůh, který uměl věštít. Protože se dokázal v kteroukoliv chvíli proměnit v jinou podobu, bylo těžké jej polapit. Byl synem boha moře Poseidóna a nymfy Náidy. Podle některých pověstí měl manželku Psamathé (řec. píseň) a dceru Eidotheu. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 283.

⁴⁴ Thetis byla krásná mořská nymfa, o kterou se ucházel Zeus. Když se dozvěděl, že jejich syn bude silnější než jeho otec, donutil ji vzít si Pélea, s nímž měla syna Achillea. V Homérově Íliadě se stále znepokojuje kvůli Achillea. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 254.

Amorem, který mu zadává jiné úkoly. Nejdůležitějším úkolem je zvládnutí lásky, jak se chovat v lásce a následně ke své partnerce. Autor v noci myslí na Christianu.

V Římě se cítí autor spokojeně a Německo mu nechybí. Tento jeho pocit koresponduje v básni s prosbou k bohu⁴⁵, aby ho nezapudil z Olympu. Jelikož se autor nachází na italském území, přirovnává řeckou horu Olymp k římskému kapitolskému vrchu, na kterém bylo město Řím založeno. V básni zmiňuje boha Herma⁴⁶, kterého žádá o svedení k Hádově říši⁴⁷. Autor použil motiv moha Herma a podsvětí bez jakékoliv významové souvislosti s motivem lásky.

Autor očekává večer příchod své milenky. Skrze svou báseň žádá svoji milovanou, aby slavila jeho city spolu s ním. Lásku přirovnává k bohyni Ceres⁴⁸, která když se zamilovala, zapomněla jako bohyně pečovat o úrodu. Přirovnání zapomnění je pro něj důležité, zamilovaný autor sám nemyslí na nic jiného, než na svou milou.

V dalších částech básně obsahově korespondujících jedna s druhou se opětovně vyznává z citů ke své milé a zmiňuje boha Amora, který se v jeho básních často objevuje.

Zde se prolínají dvě roviny básně, jeho zkušenosti s cestováním a popis města Říma, které ho na cestách Itálií okouzlo, a pak samozřejmě láska k jeho milé Christianě.

Pokládá také řečnickou otázku bohyni Auroře⁴⁹, zda také ji Amor zasáhl a svedl. Nečeká na ni přirozeně odpověď, ale cítí se také sveden. Stále zde myslí na svou milou a počítá čas, po který je od ní odloučen a viní bohyně Múzy. Ačkoliv působí příznivě na lidskou duši, jejich účinek není dlouhodobý. V dalším verši se přiznává, že nerad spí na posteli sám a touží po přítomnosti své lásky. Je to pro něj štěstím, mít svoji lásku u sebe, trpí naopak, když musí být od ní odloučen. Nejšťastnější je jen tehdy, když je s Christianou.

Ke konci díla Římské elegie vypráví báje o Herkulovi⁵⁰ a králi Midovi⁵¹. Tyto báje mají pro čtenáře zvláštní význam ponaučení. V souvislosti s hrdinou Herkulem zmiňuje dva

⁴⁵ Vysvětlení pojmu viz. op. cit. 17.

⁴⁶ Hermés je synem nejvyššího boha Dia a jeho milenky Maie. Je to posel bohů a bůh obchodníků, poutníků, řečníků, atletů, vynálezců, podvodníků a zlodějí. Byl to jeden z nejlstivějších bohů Olympu. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 143.

⁴⁷ Hádés je bratrem Dia a Poseidóna. Při rozdělování moci připadla na něho říše mrtvých. Ta se nachází hluboko v podzemí, je nevládná a temná stejně jako její panovník. Na svět pozemšťanů vyjíždí jen dle svého rozmaru. Jeho manželkou je Persefona, které se zmocnil násilím. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 240.

⁴⁸ Ceres byla staroitalskou bohyní obilí a polní úrody, ztotožněná již v 5. stol. př. n. l. s řeckou Demétrou. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 73.

⁴⁹ Aurora byla římskou bohyní jitřních červánků, totožná s řeckou Eós. Byla velice krásná a milovala také vše krásné, hlavně krásné muže. Když se jí některého zachtělo, tak se ho zmocnila násilím. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 67, 94.

⁵⁰ Héraklés (lat. Herkules) byl největším hrdinou řeckých bájí, synem nejvyššího boha Dia a královny Alkmény. Diova žena Héra na něj velice žárlila a už jen krátce po porodu na něj poslala dva obrovské hady, aby ho zahubili. Héraklés však hady zabil sám a tím dokázal svoji sílu. Známý je tento hrdina i kvůli dvanácti úkolům, které musel splnit pro Eurysthea. Splnit dvanáct úkolů nebylo lehké, musel zabít nemejského lva, hydru, stymfálské ptáky, chytit laň se zlatými parohy, polapit erymanthského kance, vyčistit chlévy krále Augeia, zkrotit býka z Kréty, dovést silné koně, dovést pás královny Hippolyty, dovést velké stádo dobytka, donést

jeho úkoly z celkem dvanácti, kterými se proslavil. Zdolal nemejského lva a vypravil se do oblasti severního pobřeží Malé Asie nebo na Krym⁵², aby zvítězil nad nebezpečnými Amazonkami. Autor poukazuje na činy, které Herkules vykonal a tím pomohl lidu od trápení.

V poslední kapitole se věnuje králi Midovi. Klade důraz na muže, které šlechtí jejich síla, ale také tajemství. Jedná se postavy vyšší společnosti a krále a císaře, kteří vládnou dané zemi. Srovnává je s králem Midasem, který byl znám pro své tajemství - oslí uši. Přemýšlí, zda císaři a králové mají také svá nelichotivá tajemství, které bedlivě chrání. Najednou je z myšlenek vytržen kroky, které slyší na chodbě. Jsou to tak dlouho očekávané kroky jeho milé. Konečně se jí dočkal.

Král Midás slaví společně s Dionýsovým druhem Silénem. Dionýsos ale svého věrného společníka postrádá, a tak po jedenácti dnech oslav Midás Siléna vrátí bohu. Za odměnu slíbí Dionýsos splnit králi jakékoliv přání. Král Midás měl zvláštní přání. Každá věc, které se dotkne, se promění ve zlato. Ze začátku je král nadšen. Po nějaké době ale začne mít žízeň a hlad. V důsledku svého přání se nemůže dotknout jídla, aniž by se změnilo v zlato. Žádá boha, aby si své přání vzal zpět. Bůh mu radí, aby se umyl v řece Paktólu a zlato ze sebe smyl.

Zanedlouho má král možnost být rozhodčím mezi Panem a bohem Foibem. Každý z nich si myslí, že je nejlepším hudebníkem. Rozhodčím je také pohoří Tmólos. Ten určí jako vítěze jednoznačně Foiba, avšak Midas protestuje. Prohlásí jednoznačně za vítěze Pana. Bůh Foibos se rozčílí a potrestá krále tím, že mu místo lidských uší nadělí oslí. Král Midas není hoden nosit lidské uši. Nerozpoznal skutečné umění od amatérské Panovy hry na flétnu a za to byl patřičně potrestán.

Po návratu do království je král zahanben a před okolím své uši skrývá. Je pro něj důležité, aby se tajemství nikdo nedozvěděl. Ale přeci jen, musel si nechávat stříhat vlasy a holič zjistil pravdu. Pod vyhrůžkami slíbil, že tajemství nikomu neřekne. Holič se cítil trýzněn tímto ohyzným tajemstvím. Na jednu stranu nehodlá porušit přísahu, kterou dal králi, že to nepoví živé bytosti. Na druhou stranu potřebuje tajemství někomu sdělit a ulehčit tak od svého trápení. Když cítil, že už to břemeno neunes, odešel na venkov, aby v zemi vyhloubil

strážce podsvětí psa Kerbera, a posledním úkolem bylo donést tři jablka ze zahrad Hesperoven. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 135-140, 142.

⁵¹ Midás byl fryžský král. Když navrátil Dionýsovi opilého Siléna, ten mu slíbil, že mu splní jakékoliv přání. Midás si přál, aby všeho, čeho se dotkne, měnilo ve zlato. Protože se však ve zlato měnily i pokrmy a nápoje, musel Midás se zřít svého přání a vykoupat se v řece Paktólu (dn. Gedis) a od té doby je zlatonosná. Král Midás je také znám pro své oslí uši, které mu udělil Apollón, když ve sporu, kdo hraje líp, zda Pán nebo samotný bůh Apollón, přiznal vítězství Midás Pánovi. Král byl nucen svoje uši skrývat, avšak jeho lazebník to vypravoval rákosí a to tajemství šeptalo dál. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 157.

⁵² ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 2005, s. 38.

díru. Do vykopané díry pověděl krutou pravdu o svém králi a jeho ohavných oslích uších, které skrývá před celým světem. Holič cítil, jak mu spadl kámen ze srdce; neřekl tajemství žádné živé bytosti. Po roce na tom místě vyrostlo rákosí, kterým když lehoučký větřík zahýbal, šeptalo tajemství dál a dál, až to uslyšeli lidé a tajemství krále Midase bylo odhaleno.⁵³

*„Všichni schvalují nález, jež vydal bůh posvátné hory,
toliko Midás námitky činí a rozhořčen volá,
soud že je nespravedlivý. Již nadále nestrpí Foibos,
aby hloupým těm uším dál zůstala podoba lidská,
ale protáhne je a vyplní bílými chloupky,
činí je vespu du vratké, že sem tam mohou se hýbat.
Jinak vše ponechá lidské, jen na této jediné části
potrestá Midu ušima osla, jenž líně si kráčí.“⁵⁴*

Interpretace básně je zcela jasná. Johann Wolfgang Goethe cestoval do antických zemí, jak víme z jeho životopisu. Přínosné informace, které podává v básni, dokládá jeho znalost z cest. Popisuje město Řím, kterým byl naprosto okouzlen. Hlavním motivem vedle popisu města je láska. Častým bohem zmiňovaným v básni je bůh Amor. Ve jménu lásky vyzdvihává bohy, kteří byli láskou opojeni stejně jako on. Po hlubším bádání jsem došla k výsledku, že autor ani v této básni nepoužívá správně antických témat. Je zde zmíněna dcera Protea a Thetidy. Jak jsem uvedla již na začátku, nenalezla jsem žádný záznam o této dceři.

Autor se snažil, stejně jako v předchozích básních, je oživit tím, že do nich vložil antická témata. Vlastnosti boha Amora souvisí s jeho prožitkem lásky. Pro porovnání svých citů používá motivy antických dvojic, kterým osud v lásce nepřál. I když nemohli být spolu, cit lásky v nich i přes mnohé překážky zůstal. Autor tyto city srovnává se svými a vyznává se z nich své milé Christianě. Obsahově je báseň dlouhá, ale českému čtenáři srozumitelná. Snadno se tak při čtení básně přenese do antického světa a prožívá s básníkem jeho hluboké city.

⁵³ NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 297-300.

⁵⁴ NASO, Publius Ovidius: Proměny. Praha 1974, s. 299-300.

Proč v římských elegiích Goethe nakonec připojil i převyprávění básně o Herkulovi a Midovi není zcela jasné. Snad byl král Midás zpočátku oslněn zlatem, stejně jako Goethe byl oslněn Itálií. Oba ale zjistili, že to není v jejich životě to nejdůležitější. Midás vzal zpátky své přání, a Goethe se nakonec vrátil do Německa.

2.3.3 Rozpor

V této básni je popsán rozpor mezi láskou a válkou a mezi dvěma bohy, Cupidem⁵⁵ a Martem⁵⁶. Básník vypráví o tom, jak na jedné straně řeky válčí bůh války Mars a na druhé straně si píská bůh lásky Cupido.

Mars chce přehlušit zvuk Cupidovy flétny, a proto tříská na válečné bubny co nejhlasitěji. Čím víc se blíží zvuk bubnů, tím víc slábne zvuk lásky. Ale ani bůh lásky se nechce vzdát a hraje na flétnu ze všech sil.

V této básni se prolínají dva nejznámější motivy: láska a válka. Ačkoli jsou v této básni zobrazeny na opačných stranách řeky, přesto je od sebe nelze zcela oddělit: i ve válce se lidé milují. Na jedné straně tak mezi nimi stojí rozpor, není ale chápán jako absolutní a nepřekonatelný předěl. Název básně mluví za vše – lidské pocity během války byly velmi rozporuplné:

*„Třesk bubnu blíž a blíž –
blíž flétnou to zalká –
já blázním, zuřím již - -
Ó láska! Ó válka!“⁵⁷*

2.3.4 Mráz a Tímúr

Tato báseň pochází již z druhé části Goetheho sbírky. Název druhé části je Západovýchodní diván a báseň je z knihy Timúrovy.

Báseň pojednává o ledovém mrazu a vichřici, který se snesl nad městem Tímúrem⁵⁸. Počasí je mrazivé, vichry jsou ledové. Lidé obviňují dva duchy, kteří se zasloužili o kruté počasí.

⁵⁵ Kupido, lat. Cupido nebo Amor, římský bůh lásky. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 185.

⁵⁶ Totéž, viz pozn. pod čarou 29.

⁵⁷ GOETHE, Johann Wolfgang: Básně, Západovýchodní diván. Praha 1955, s. 164.

⁵⁸ Tímúr (Timor) je ostrov v Indonésii. In: Jihovýchodní Asie- ostrovy. Praha 2003, s. 329-330.

Jsou jimi bohové Saturnus⁵⁹ a Mars. Saturnus vyzývá Marta k boji a vyhrožuje mu, že na něho pošle hrozivý trest a on podlehne. Mars se nechce vzdát. Jejich hádka a následný boj má za příčinu běsnivé prosincové počasí nad Tímúrem.

V této básni můžeme vidět, že když spolu dva bohové zápasili, jako zde bůh války Mars a bůh rolnictví Saturnus, přinášelo to na zemi jen neštěstí různých podob. Zde se nad městem Tímúrem žene ledová vichřice, která ve svých ledových poutech uchvátí každého, kdo podlehne jejímu mrazu.

2.3.5 Symbol

Tento příběh vypráví o bohu Héliovi⁶⁰ a o tom, jak se zamiloval do dívky při své pravidelné pouti po obloze. I když se do ní zamiloval, nemohl s ní být, přestože je sám bohem.

*„Bůh Hélios, to slunce Řeků,
po nebes dráze dal se v let;
zří dolů, v hloub, jak zvyk je reků,
jimž zkrocen lehne k nohám svět.“⁶¹*

Bůh Hélios je na pravidelné projížďce světem a najednou, když pohlédl dolů, uviděl okouzující a nádhernou dívku, do které se zamiloval. Dívka měla kolem krku perlový náhrdelník. Díky slunečním paprskům odrážejících se od perel uviděla boha, který jel ve svém slunečním voze přímo nad ní. On je na nebesích, kdežto ona je na zemi. Jeho spalující žár a oslnivost patří k obloze, odkud jasně svítí na zem. Chvíli i vážně zvažuje, že by za svou láskou sestoupil, nakonec to ale neudělá a stýská si na svůj úděl – sice je bohem, ale ani to mu nepomůže jeho vyvolenou dívku získat.

Báseň jednoznačně tematizuje motiv neopětované lásky. Autor použil záměrně antického boha, aby ukázal, že i když je sám bůh, nemůže mít vše, co by chtěl. Souvislost vidím ve světě a společnosti osmnáctého století. Na vrcholu stáli mocní, ale i přes svou moc

⁵⁹ Saturnus, řec. Kronos je římským bohem rolnictví. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 298.

⁶⁰ Hélios, lat. Sol, je bohem slunce. Je synem Titána Hyperiona a jeho manželky a sestry Theie. Je to zářivý bůh mohutné postavy se zlatými vlasy a korunou z jasných paprsků. Každé ráno vyjížděl na zlatém voze taženém čtyřmi okřídlenými koňmi na svou pouť oblohou. In: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, s. 132-133.

⁶¹ GOETHE, Johann Wolfgang: Básně, Západovýchodní díván. Praha 1955, s. 246.

nemohli mít vše, co chtěli. Stejně jako bůh Hélios. Nemohl získat lásku dívky kráčející po zemi.

2.4 Výbor z díla II

Ve Výboru z díla II jsou představeny nejznámější básně, dramatické fragmenty a slavnostní hry. Častým námětem, který je zpracováván v této sbírce, je antická mytologie, především u dramatických fragmentů.

2.4.1 Prométheus (dramatický fragment)

Hra Prométheus je rozdělena na dvě dějství. V prvním dějství vystupují Prométheus⁶², Merkur⁶³, Epimétheus⁶⁴ a Minerva⁶⁵. Druhé dějství nás přenáší na horu Olymp⁶⁶, kde vystupují postavy Merkura, Jupitera⁶⁷, Prométhea, lidí a Pandory⁶⁸.

V prvním dějství Prométheus rozmlouvá s bohem Merkurem, který mu vyčítá jeho drzost vůči bohům. Prométheus tvoří na zemi lidi, ke kterým promlouvá. Jsou to jeho děti, kterým chce dát život. Na louku za ním přichází jeho bratr Epimétheus. Sděluje bratru poselství od bohů, že může sídlit na hoře Olympu. Prométheus to bere jako urážku. Nechce pokorně sloužit bohům a hlídat jim jejich nebe. Epimétheus si přeje, aby Prométheus s bohy uzavřel mír a svět bok po boku tvořili spolu.

Prométheus: „Zde je můj svět! Můj vesmír!

Zde cítím já sebe;

⁶² Totéž, viz pozn. pod čarou 18.

⁶³ Merkur, lat. Mercurius neboli Hermés je synem boha Dia a nymfy Maie. Posel bohů, bůh cest, obchodu, dveří, štěstí; průvodce mrtvých do podsvětí, ochránce pastýřů a atletů. In: KRAMER, Samuel Noah: Mytologie starověku. Praha 1977, s. 228.

⁶⁴ Epimétheus byl synem Títána Iápeta. Jeho ženou byla Pandora, která mu porodila dceru Pyrrhu, manželku Deukaliónovu. Jeho bratrem byl Prométheus. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 189.

⁶⁵ Athéna, také Pallas, lat. Minerva je paneská bohyně Athén, která se brzy stala bohyní celého Řecka. Zrodila se z Diovy hlavy a byla jeho nejmilejší dcerou. Je bohyní moudrosti, vedení válek a ochránkyní veškeré práce. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 31.

⁶⁶ Totéž, viz pozn. pod čarou 23.

⁶⁷ Totéž, viz pozn. pod čarou 15.

⁶⁸ Pandora je žena vytvořená na příkaz Dia bohem Héfaistem, obdařená od všech bohů různými dary. Od Afrodity dostala půvab, od Athény šikovnost, od Herma však lstivost. Byla jako trest za Prométheovu krádež ohně seslána na zem, kde se s ní oženil Prométheův bratr Epimétheus. Pandora ve zvědavosti otevřela nádobu, která obsahovala všechnu bolest a utrpení lidstva. In: FINK, Gerhard: Encyklopedie antické mytologie. Olomouc 1996, s. 268.

*zde všechna moje přání
jsou ztělesněna v tvar.
Tak stonásobně rozdělen můj duch
a scelen v drahých mých dětech.* ⁶⁹

Ke konci prvního dějství za ním přichází bohyně Minerva, která je do Prométhea zamilovaná. Prométheus její city opětuje a provází Minervu po louce, na které stojí sochy lidí. Zastavuje se před sochou ženy, které dal jméno Pandora.

Minerva mu sděluje zprávu od boha Jupitera, že dá lidem život, pokud Prométheus bude pokorně sloužit bohům. Prométheus raději nechá lidi bez života, než aby byli zavázáni bohům a museli jim sloužit. Je pro něj důležité, aby lidé zůstali svobodní. Minerva, jelikož Prométhea miluje, vdechne lidem život.

Druhá část dějství se odehrává na hoře Olymp. Merkur přináší zprávu o počínání Prométhea a také o zradě Jupiterovy dcery Minervy, která Prométheovi pomohla lidi stvořit. Jupiter si počíná moudře; pokud ho budou lidi ctít a přinášet mu dary, pak se jim blaze povede. Jestli se budou protivit a vzpírat, pak pocítí Jovův hněv.

Na úpatí Olympu Prométheus promlouvá k bohu Jovovi, aby pohlédl na jeho svět, který sám stvořil. Prométheus učí lidi stavět obydlí. Muž, se kterým vede rozmluvu, je Prométheovi zavázán a táže se ho, kdo s ním může jeho přístřešek sdílet. Prométheus mu říká, ať si sám vybere, s kým chce žít. Prométheus učí lidi všemu, co je pro život nutné.

Ke konci dějství k němu přichází Pandora, která se ho ptá na smrt. Prométheus jí vysvětluje, že až se naplní čas, tak pro každého si smrt přijde. Pandora dává Prométheovi otázku, co bude po smrti. Prométheus jí sděluje, že po smrti přijde nový život.

Dramatický fragment o dvou dějstvích vypráví o Prométheovi jakožto o stvořiteli světa. Podle báje skutečně Prométheus je pokládán za stvořitele lidí, nicméně na sebe přivolal hněv bohů, hlavně nejvyššího boha Jova.

Pandora v této dramatické hře není ztotožněna s Pandorou, která se stala Epimétheovou manželkou. Pandora, která vystupuje v dramatickém fragmentu *Prométheus* je dcerou Prométhea, který ji s ostatními lidmi stvořil. Některé vlastnosti má však totožné s mytologickou postavou Pandory. Ta ve své zvědavosti otevřela nádobu, ve které bylo skryto všechno utrpení lidstva. Pandora v Goetheho dramatické hře je také zvědavá. Zajímá ji téma smrti a posmrtný život.

⁶⁹ GOETHE, Johann Wolfgang: Výbor z díla II. Praha 1949, s. 263.

Ve hře je také krásným tématem láska mezi Minervou a Prométheem. Athéna (lat. Minerva) byla nejmilejší Diovou dcerou a byla si jeho přízně vědoma. Díky tomu, že se zdržovala neustále v jeho blízkosti, nikdy nezatoužila po jiném bohu nebo muži. Ačkoliv byla krásná a vznešená, neprovdala se a zůstala navždy Athénou Panenskou (Athéna Parthenos).⁷⁰

Autor Johann Wolfgang Goethe použil záměrně motivu bohyně Athény. Z pověsti je zřejmé, že bohyně byla nejvzornější dcerou nejvyššího boha Dia. V pověstech a mýtech vystupuje vždy jako rozumná bohyně. Goethe, vědom si jejích vlastností, ji záměrně zakomponoval do své dramatické hry. Posluchači či čtenáři 18. století, který byl vybaven vědomostmi o antické mytologii, je srozumitelné, že zrada Minervy v dramatické hře je symbolem bouřlivé epochy. Minerva, která se zamiluje do buřiče Prométhea, i když je si vědoma toho, co dělá, se raději vzbouří a zradí bohy, než aby ztratila lásku. Proto Prométheovi pomůže stvořit lidi.

Merkur: „Hrůza, otče Joviši – velezrada!

Minerva, tvoje dceř,

buřiči pomáhá,

života zdroj mu otevřela

a jeho jílový dvůr,

ten jeho hliněný svět,

kol něho oživila.“⁷¹

2.4.2 Pandořin návrat (slavnostní hra)

V tomto torzu slavnostní hry vystupuje Prométheus - jeho syn Fileros a Epimétheus-jeho dcery Elpora, Epiméleia a Eos⁷². Vedlejší postavy jsou zde pastevci a válečníci. Do celé hry je ještě zakomponovaná Pandora, jako choť Epiméthea a daimonové, Hélios, kováři, rolníci, řemeslníci, vinaři a rybáři.

Na začátku je vedena rozmluva mezi Filérem a Epimétheem. Je očividné, že má Fileros naspěch, nechce sdělit svému strýci, kam tak spěchá. Epimétheus se domnívá, že pospíchá za svojí milou. Sám myslí na svojí manželku Pandoru a na to, jak se do ní zamiloval.

⁷⁰ MORFORD, P. O. Mark, LENARDON, J. Robert: Classical Mythology. New York 1985, s. 107-113.

⁷¹ GOETHE, Johann Wolfgang: Výbor z díla II. Praha 1949, s. 268.

⁷² Eos- bohyně ranních červánků. In: Encyklopedie antiky. Praha 1973, s. 170.

Ve snách se setkává se svojí zesnulou dcerou Elporou, které se táže, zda se setká se svojí milovanou chotí Pandorou. Touží po jejím návratu.

Z jeho snění ho vytrhne ženský výkřik ze sadu. Poznává, že hlas patří jeho další dceři Epimélei. Tu chce zabít Fileros, syn Prométhea. Epimétheus přispěchá na pomoc a dceru chrání. Fileros ji poraní. Prométheus slyší křik a přijde se podívat, co se děje. Synovi řekne, ať si sám určí trest za své hříchy. Syn Prométhea vyčítá Epimétheovi, že si vzal prokletou Pandoru. Díky ní je lidstvo odsouzeno k nemocem a strádání.

Epimétheus vzpomíná na Pandoru a před bratrem vyzdvihuje všechny její přednosti. Ke konci torza spolu hovoří Prométheus s Eos, která mu sdělí, že jeho syn našel smrt ve vodách.

Torzo slavnostní hry *Pandořin návrat* vypráví o touze Epiméthea, aby se mu jeho manželka navrátila. Z dochované části nebylo jednoduché pochopit děj. Text je moc krátký na dokonalé porozumění. V krátkém výňatku slavnostní hry najdeme mytologické motivy, avšak bez jakéhokoliv významu. Fileros je smyšlenou postavou Goetha, stejně jako dcery Elpora, Epimeleia a Eos. Epimétheus měl s chotí Pandorou pouze dceru Pyrrhu. Éós byla bohyně ranních červánků. Prométheus neměl děti, tudíž je nemožné, aby zde vystupoval syn Fileros. Ve fragmentu je důležitým motivem Pandora, na jednu stranu milovaná svým manželem, na druhou stranu nenáviděná Filerem.

2.4.3 Postilionu Chronovi

Básník promlouvá k Chronovi a vybízí ho, aby se svým vozem jel do světa. Přeje si, aby byl pořád v pohybu. Stejně jako čas, který je mu vyměřen. Básník ví, že pokud se čas zastaví, přijde smrt.

*„Zhurta jen, Chrono!
Dál ať rachotí vůz!
Silnice smeká se níž;
loudání tvé hmusnou
závratí čelo mi mate.
Dál! Ať to drkotá!
Přes hory doly mi jed’*

Chronos představuje čas a jeho zosobnění v božskou bytost. O Chronovi jako o bohu času není ve starých řeckých mýtech a bájích zmínka. Poprvé se setkáváme s tímto pojmem až v hellénistické době. Chronos je pro svoji hláskovou podobnost ztotožňován s Kronem.⁷⁴

Interpretace básně může naznačovat čas, který je každému na světě vyměřen. Autor vybízí Chrona, ať je neustále činný. Stejně jako čas, který pořád plyne a nikdy se nezastaví. Básník se nachází ve smrtelném nebezpečí. Zapadl v bažině, ve které se utopí. Chronos si pro něj se svým vozem přijel a odvádí ho do posmrtné říše boha Orka⁷⁵.

2.5 Ifigenie na Tauridě

Ifigenie na Tauridě je jedna z nejznámějších dramatických her Johanna Wolfganga Goetha. Hlavními postavami v této dramatické hře jsou Ifigenie⁷⁶, Thoas⁷⁷ (král taurský), Orestes⁷⁸, Pylades⁷⁹ a Arkas⁸⁰. Hra obsahuje pět dějství.

Ifigenie na Tauridě se odlišuje od jiných Goethových dramatických děl. Čtenáři se tak dostává do rukou dílo, které si zachovává jednotu místa, času a děje. Goethe se vrátil k typu dramatu francouzského klasicismu. Německý autor dodržuje děj dramatu podle mytologické báje, která její znalosti vyžaduje.⁸¹

⁷³ GOETHE, Johann Wolfgang: Výbor z díla II. Praha 1949, s. 30.

⁷⁴ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 2005, s. 195.

⁷⁵ Orcus (2. pád Orca) je lidové jméno, jímž Římané často nazývali boha smrti Háda. In: Slovník řecko-římské mytologie a kultury. Praha 1993, s. 179.

⁷⁶ Ífigeneia je dcera krále Agamemnona a Klytaiméstry. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 285-286.

⁷⁷ Thoas byl tauridský král, na jehož příkaz musela Ifigenie obětovat Artemidě všechny cizince. In: FINK, Gerhard: Encyklopedie antické mytologie. Olomouc 1996, s. 328.

⁷⁸ Orestes byl synem Agamemnona a Klytaiméstry, byl bratrem Ífigeneie a Élektry. Jako dítě unikl záhubě po smrti svého otce (zavražděného po návratu z Tróje manželkou a jejím milencem Aigisthem) díky Elektře, která ho ukryla u strýce. Strýc ho vychoval spolu se svým synem Pyladem, a tak vzniklo pověstné nerozlučné přátelství obou mužů. V dospělosti na příkaz boha Apollóna se vrátil do Mykén, aby pomstil vraždu svého otce. Zabije tam svoji matku, podněcován Élektrou, poté Orestés propadl šílenství, aby se očistil, musel se vydat do Tauridy a přinést sochu bohyně Artemis. U této sochy se konaly kruté obřady. Jakmile Orestés s Pyladem přistáli, byli uvězněni a určeni k rituální oběti, neboť všichni cizinci byli takto obětováni bohyni. Kněžka, která měla tento obřad provést, byla Orestova sestra Ífigeneia. Dívka bratra poznala, pomohla mu zmocnit se sochy a uprchla s ním do Řecka. In: Slovník řecko-římské mytologie a kultury. Praha 1993, s. 179-182.

⁷⁹ Pyladés je synem fockého krále Strofia a nejmilnější přítel Oresta. In: Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 519.

⁸⁰ Arkas je synem Dia a Kallisto, praotec Arkadů. In: FINK, Gerhard: Encyklopedie antické mytologie. Olomouc 1996, s. 56.

⁸¹ JIRÁT, V. Doslov. In: GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 101-121.

Ifigenie je jediná hrdinka ženského pohlaví. Kolem ústředního bodu hrdinky jsou Orestes, Pylades, Thoas a Arkas. Dramatický děj nesou hlavně Orestes, Ifigenie a král Thoas. Thoas je vázán k Ifigenii vztahem otcovsko-mileneckým. Ifigenie, ačkoliv není jeho vlastní dcerou, se ujal král Thoas a nakonec se do ní zamiloval. Ifigenie je k němu poutána vděčností. Svůj život založila na víře dobra nad zlem, ale když se má rozhodnout, jestli má či nemá zachránit bratra, rozhodne se pro záchranu.

Dílo je uspořádané následně: pět dějství je symetricky podloženo pěti postavami. Nositelkou dramatické ideje je Ifigenie. Do postavy Oresta vložil Goethe mnoho ze své štvanosti a své nechuti k době 18. století, kdy působil u výmarského dvora. Ifigenie vyjádřila ráz, sklony a ideály bouřlivé epochy.⁸²

Goethe upravil Ovidiovu předlohu a zaměřil se pouze na Ifigenii a její příběh. Řekové, ačkoliv bylo moře bouřlivé, nemohli plout. Věštec Kalchás ovšem ví, že jde o hněv bohyně Diany. Doporučí králi Agamemnonovi, aby obětoval bohyni svoji dceru Ifigenii. Ifigenie čekající na smrt je nakonec samotnou bohyní osvobozena a místo ní je obětována laň. Bohyně Diana se zmocní Ifigenie. Současně s jejím hněvem tak ustala bouře a řecké lodě dopluly před brány Tróje.

*„Stále vál východní vítr a moře bouřlivé bylo,
Řekové nemohli odplout. Kdos říkal, že šetří prý Tróje
vladař moří, sám Neptun⁸³, jenž hradby stavěl kdys její.
Jinak myslí však Kalchás, ten ví a říká, že je to
panenské Diany⁸⁴ hněv, jež usmíří pouze krev panny.
Když pak obecné blaho cit otcovský přemohlo přece,
Agamemnón, král králů, když v sobě potlačil otce,
krví svou pokropit oltář má dcera Ífigeneia.
Diana dojata byla, mrak seslala před oči kněží,
v obětním hluku a shonu jim podstrčí namísto dívky
k zabítí laň a Ífigeneiu si odnese živou.“⁸⁵*

⁸² JIRÁT, V. Doslov. In: GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 101-121.

⁸³ Neptunus je italský bůh vodstva a veškerého vodního živlu. Je ztotožňován s řeckým Poseidónem. In: Slovník řecko-římské mytologie a kultury. Praha 1993, s. 169.

⁸⁴ Artemis, lat. Diana - sestra Apollónova. Je bohyně lovu, ochránkyně divoké zvěře a žen. Jejím symbolem je luk. In: KRAMER, Samuel Noah: Mytologie starověku. Praha 1977, s. 228.

⁸⁵ NASO, Ovidius Publius: Proměny. Praha 2005, s. 307.

Původní zpracování díla nalezneme také u Eurípida (485/4-407/6 př. n. l.). Jeho dílo nese stejný název a to: Ífigeneia v Tauridě.⁸⁶

Dílo Johanna Wolfganga Goetheho odpovídá původnímu Eurípidovu dramatu. Orestés poté, co pomstí otce, bloudí světem se svým věrným přítelem Pyladem. Oba muži přicházejí do Tauridy, aby odcizili obraz bohyně Diany. Orestes se zde setkává se svojí sestrou Ífigeneiou, která je kněžkou bohyně Diany. Ífigeneia byla na Tauridu přenesena bohyní, když ji otec před odjezdem do Tróje chtěl obětovat, aby si zmíněnou bohyni usmířil. Ífigeneia pomáhá Orestovi obraz ukrást a všichni se tak navrátí do své rodné země.⁸⁷

2.5.1 První dějství

První dějství se odehrává v háji před chrámem Dianiným. V prvním výstupu vystupuje Ifigenie, která promlouvá k listnatým dubům posvátného háje. Svěřuje se jim se svým steskem po řeckém domově. Cítí se v neznámé zemi sama a je vnitřně spoutaná okovy, když musí sloužit králi Thoantovi. V tichosti se modlí k bohyni Dianě, které se cítí zavázána. Ifigenie měla být právě této bohyni obětována, avšak Dianě se jí zželelo a tak místo ní obětovala laň. Ifigenie bohyni prosí o to, aby se mohla vrátit do své rodné země. Diana vrátila Agamemnona⁸⁸ slavně z bitvy o Tróju⁸⁹. Pomohla k návratu rovněž její sestře Elektře⁹⁰.

V druhém výstupu vede Ifigenie rozmluvu s Arkantem. Arkas přináší zprávy o příchodu krále z bitvy a žádá Ifigenii, aby bohyni Dianě vznesla dík za vítězství. Arkas pozná, že je Ifigenie smutná a táže se jí proč. Ifigenia mu sděluje svoje pocity, jak se cítí nesvá v cizí zemi. Arkas jí radí, aby na svoji dosavadní rodnou zem zapomněla, jen tak může v srdci přijmout novou zem. Také na ni apeluje, aby si vzala krále za muže. Ifigenie nechce, stejně jako nechce prozradit své tajemství, z kterého kraje přichází.

⁸⁶ Slovník antické kultury. Praha 1974, s. 202-203.

⁸⁷ EURIPIDES: Iphigenia auf Tauris. Wien und Prag 1900, s. 1-126.

⁸⁸ Agamemnon je starší syn Átreův, bratr Meneláův a byl králem v Mykénách. Byl vrchním vůdcem Řeků v bitvě o Tróju. Je otcem obětované Ífigeneie. In: NASO, Ovidius Publius: Proměny. Praha 2005, s. 431.

⁸⁹ Trója je město, které bylo po deset let dobýváno Řeky. Na počátku pověsti o trojské válce je únos manželky spartského krále Menelaia synem trojského krále Priama Paridem. Pod vedením mykenského krále a Menelaova bratra Agamemnona uspořádají Řekové výpravu proti Tróji, které se účastní všichni řečtí hrdinové, včetně Achillea a Odyssea. Homérova Ilias zachycuje pouze dvacet čtyři zpěvů, což je jen krátký úsek posledního roku války. In: HOMÉR: Ilias. Praha 2010, s. 8.

⁹⁰ Élektra je dcerou krále Agamemnona a Klytaiméstry, sestrou Oresta a Ifigenie. Byla svědkyní vraždy svého otce, kterého zabil její matka s milencem a zachránila bratra před smrtí. Když její bratr vyrostl, pomstil smrt svého otce a zabil svoji matku i jejího milence. Élektra se později provdala za Pylada, nerozlučného přítele jejího bratra. In: Slovník řecko-římské mytologie a kultury. Praha 1993, s. 79-81.

Ve třetí části prvního dějství přichází za Ifigenií král Thoas. Žádá dívku o ruku, ta mu však vysvětluje, že je zahanbenou běženkou. Král chce vědět pravdu a domáhá se skutečnosti-bohyně Diana svěřila Ifigenii do rukou krále, a proto má právo dozvědět se, z kterého kraje dívka pochází. Přiznává králi, že pochází z rodů Tantalů.

*Ifigenie: „Atreův nejstarší syn Agamemnon
je otcem mým. To směle říci mohu,
že v něm jsem zřela od časného dětství
vzor nejlepší a při tom muže vzor.
Mne povila mu - první lásky plod -
choť Klytaimnestra, po mně Elektru.
Král klidně vlád a domu Tantalovu
tak dlouho odpíraný mír byl přán.
Ke štěstí obou chyběl jenom syn;
sotva však mezi dvěma sestrami
vyrůstat začal mladý Orestes,
pohroma nová stihla tichý dům.“⁹¹*

Vypráví mu o Trójské válce, kdy byla unesena Helena. Její otec vedl řecká vojska, která stála v Aulidě⁹² dlouho a marně, protože bohyně Diana z hněvu zadržovala vítr, a tak nemohlo vojsko plout. Věštec Kalchas sdělí králi, že si Diana žádá za oběť nejstarší z jeho dcer. Diana Ifigenii osvobodí a jako svoji kněžku ji unese do svého chrámu. Sděluje králi, že je vnučkou Atrea, dcerou Agamemnonovou a nazývá se „věcí“ bohyně Diany.

I přes nešťastný rodokmen kněžky, žádá ji král Thoas o ruku. Ifigenie mu vysvětluje, že pouze bohyně Diana má právo rozhodnout, jaký bude její osud. Ifigenie má jediné přání na srdci, shledat se se svojí rodinou a vrátit se do své země.

Thoas je na Ifigenii rozzloben, že jej odmítla. Prikáže, aby zase platilo, že pokud se nějaký cizinec přiblíží ke břehům země, bude obětován bohyni Dianě. Ifigenii prikáže, aby obětovala bohyni dva muže, které našli ukryté v jeskyni. Ifigenia je nešťastná z toho, že se má stát vražedkyní. Cítí, že její úkol nebude lehký. Bude se muset rozhodnout, zda splní příkaz, nebo si uchová čistotu svojí duše.

⁹¹ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 26 (přeložil: Boh. Mathesius).

⁹² Aulis je pobřežní město v Boiótii při úžině Euripu. Shromaždiště řeckých lodí, které vyplouvali proti Tróji. Podle báje zde byla obětována Ifigenia. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 34.

Thoas: „Povinnost konej, svou já vykonám.

Cizince dva ted' ve své moci mám,

v jeskyni našli je ukryté

na mořském břehu, zemi naší

dobrého cosi sotva přinesli.

Tvá bohyně v nich nechat' přijme dnes

po dlouhé době prvou oběť zas.“⁹³

V posledním výstupu je hlavní hrdinka sama. Modlí se k bohyni. Chválí její všemohoucnost a právě proto jí prosí o pomoc, aby nemusela stát spáchat tak hrozný čin. Bojí se zabít člověka.

2.5.2 Druhé dějství

Na začátku druhého dějství vystupují cizinci, kteří jsou odsouzeni k smrti. Jedním z nich je i Ifigeniin bratr Orestes. Druhý muž vystupujícím v dramatu je jeho věrný přítel Pylades.

Orestes vede rozmluvu s Pyladem, kterému se omlouvá za jejich osud. Orestes se smrti nebojí, avšak jediné, co v něm budí strach, je smrt jeho nejlepšího přítele. Pylades připomíná Orestovi, že Dianin bratr Apolón jim slíbil pomoc. Pylades nechce umřít jako obětní zvíře, doufá proto, že jim bůh pomůže.

Orestes vzpomíná na své dětství, na svoji sestru Elektru a otce Agamemnona. Lituje, že se svým otcem nemohl strávit dětství. Pylades mu to rozmlouvá. Říká mu, že je to jeho osud. Ve skrytu duše je rád, že poznal Oresta. Orestes se ve vzpomínkách přenáší do dětství prožitého s Pyladem. Je šťasten, že našel v Pyladovi svého nejvěrnějšího kamaráda.

Hrdina se cítí zničen svým osudem, kdy se stal vrahem vlastní matky. Zavraždil ji v dospělosti jako pomstu za to, že ona se svým milencem zabili kdysi jeho otce. S tímto osudem musí žít. Jedinou cestou vykoupení mu je osvobodit Dianu, která zemi, kde ji uctívají,

⁹³ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 31.

nemá v oblibě. Příčí se jí lidské oběti, které jsou kvůli ní vykonávány. Úlohou Oresta je ji osvobodit a to tak, že ukradne její obraz. Sochu chce vrátit do Delf, kde sídlí její bratr Apolon.

*Pylades: „Co poručili, vykonej a čekej!
Když vrátíš obraz sestry Apollonu
a oba budou sídlit spolu v Delfách
v obětním dýmu horlivého lidu,
pak za ten čin se světlý jejich pár
odmění jistě, z rukou podsvětí
tě vyrve.“⁹⁴*

V druhém výstupu přichází Ifigenie za vězni. Setkává se s Pyladem, kterého se ptá, odkud pochází. Podle řeči uhádne, že se jedná o Řeky. Sejme Pyladovi pouta a přitom mu říká, že se modlí, aby bohové odvrátili osud, který je čeká. Pylades je nadšen, že kněžka také pochází z jejich rodné země. Ptá se Pylada, jaký osud je donutil zavítat do tak nebezpečné země.

Pylades lže Ifigenii o jejich původu. Sebe nazve Kefalem a Oresta Laodamem. Jejich trýzněný osud popíše podle pravdy, že je posílá Apollon, aby Laodamas svoji krvavou vinu vykoupil. Sděluje kněžce, že Trója je poražena. „*Veliké město- deset dlouhých let/ celému vojsku Řeků čelilo!- /je vyvráceno- z prachu nevstane.*“⁹⁵ Ifigenie vzpomíná láskyplně na Mykény, Pylades nechápe, proč kněžka sdílí takové pocity. Vypráví jí o vraždě Agamemnona, který byl zabit svojí manželkou a jejím milencem. Vražda se stala hned poté, co se král vrátil z války. Ifigenia se ptá: „Proč královna zabila svého muže a krále?“

Pylades jí vypráví příběh o nejstarší dceři, která byla obětována na popud krále. Její krev byla zaslíbena bohyni Dianě. Díky tomu hněv bohyně ustal a vojska mohla plout dále. Královna v tu chvíli pocítila zášť vůči svému muži. Podlehla svému milenci a svého muže nakonec za jeho čin zabila. Ifigenie už nemůže slyšet tak krutou pravdu o svém rodě a proto na koci druhého dějství odchází.

2.5.3 Třetí dějství

⁹⁴ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 38.

⁹⁵ tamtéž, s. 44.

Třetí dějství je rozděleno na tři výstupy. V prvním výstupu rozmlouvá Orestes s Ifigenií, ve druhém vede Orestes monolog a ve třetím výstupu vystupují Orestes, Pylades a Ifigenie.

Ifigenie se táže Oresta na svůj domov Mykény. Ptá se ho, zda jsou Orestes a Elektra živí. Orestes, neznaje původ kněžky, jí její otázky zodpovídá. Zajímá ho jméno a rod kněžky. Ifigenia záměrně tají svoji totožnost. Ifigenia ví, že král zemřel. Orestes jí vypráví o jejich matce, kterou zabil.

Orestes jí detailně popisuje vraždu, kterou spáchal. Ifigenia chce znát jeho osud. Orestes jí vypráví o tom, co zažil. Ifigenia cítí, že vypravěč trpí stejně jako hrdina, o němž vypráví. Posléze se kněžce přizná, že on sám je Orestes.

*Orestes: „Nesnesu, aby duše jako ty
klamána byla slovem šalebným.
Cizinec cizinci ať nalhává
sít' důmyslně, lstivě spletenou
jak nohám osidlo; však mezi námi
stůj pravda!
Jsem Orestes! Má hlava provinilá
po hrobu touží, volá: Smrti, pojd',
vítána jsi mi v každé podobě!“⁹⁶*

Orestes ví, že měl dvě sestry. Tu nejstarší nikdy nepoznal, protože zemřela jako oběť pro bohyni Dianu. Kněžka se přiznává zajatci, že je jeho sestra. Vypráví mu, že ji bohyně zachránila. Musela jí sloužit jako kněžka v Tauridě. V rodné zemi si všichni mysleli, že je mrtvá.

Ifigenia sděluje bratrovi, že ona má vykonat nad cizinci ortel a obětovat je bohyni. Nechce ale bratra zabít. Orestes jí nabádá k činu, Ifigenia odchází hledat Pylada. Potřebuje jeho radu.

Ve druhé části vede Orestes monolog. Mluví ke svým předkům a žádá je, aby ho po smrti mezi sebe přijali.

⁹⁶ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 52-53.

V poslední části třetího dějství se kněžka modlí k bohyni, aby ochránila cizince a nepřijala jejich krev. Prosí ji, aby neublížila bratrovi, kterého našla po tolika letech, chtějí se spolu navrátit do své vlasti.

2.5.4 Čtvrté dějství

V prvním výstupu čtvrtého dějství je Ifigenia sama. Propustila bratra s jeho věrným druhem, aby vykonali svůj úkol. Musí uloupit obraz Dianin z jejího chrámu. Zároveň prosí o odpuštění za svoji lež.

V druhém výstupu přichází za kněžkou Arkas, který na ni naléhá, aby urychlila oběť obou cizinců. Král i lid netrpělivě čekají na vykonání ortelu. Jelikož se zatím nic neděje, vyšle král svého posla Arkanta, aby zjistil, proč zatím kněžka nevyplnila příkaz, který jí Thoas sdělil. Ifigenia mu vysvětluje překážku, která ji znemožnila provést obřad. Svatyně bohyně byla znesvěcena a kněžka potřebuje čas, aby obraz bohyně očistila mořskou vodou. Arkas znovu naléhá na Ifigenii, aby se podřídila vůli královně a vzala si ho za manžela. Připomíná ji, že jen kvůli její neústupnosti nařídil král toto běsnění. Ifigenia však trvá na svém rozhodnutí a Arkas odchází za králem sdělit mu, proč obřad nebyl ještě vykonán.

Třetí výstup líčí duševní boj kněžky. Cítí se špatně kvůli lži, kterou vykonává pro záchranu svého bratra.

*Ifigenie: „Mé srdce s bratrovým se v jedno slilo
a dbala jsem jen Pyladových rad;
zachránit oba jediný byl cíl.
A jako námořník rád sbohem dá
pustému ostrovu: tak Taurida
ležela za mnou. Varovný však hlas
věrného muže zas mne probudil
a připomněl, že tady opouštím
též lidi. Nenávidím svoji lež
ted' dvojnásob. Bud' klidna, duše má!“⁹⁷*

⁹⁷ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 71.

Ve čtvrtém výstupu se setkává Ifigenie s Pyladem. Sděluje mu, že předala vzkaz, ovšem číhá na ně nebezpečí ve formě Arkantova návratu s odpovědí. Pylades jí radí, aby jeho návratu vyčkala. Oni zatím odcizí obraz Dianin. Ifigenia se mu vyzpovídá ze svých pocitů, které ji tíží. Cítí, že klame svého krále, který ji byl otcem a přítelem. Pylades jí vysvětluje, v jaké pozici se teď ocitá. I kdyby dostala královu rozkazu, zabila by vlastního bratra a svědomí by ji tížilo o to víc.

V posledním výstupu je Ifigenie sama. Ví, že musí pomoci bratrovi a sama se chce navrátit do své rodné země. Na druhou stranu ví, že zrazuje krále, který kněžce poskytl vlídný život. Celou dobu sloužila v chrámu bohyně, starala se o její obraz a teď má dovolit, aby byl obraz bohyně odnesen ze svatyně.

*Ifigenie: „Ať nevzkličí v mých prsou nakonec
divoký odpor! ať nesevře vzdor,
vzdor Titánů⁹⁸, těch starých bohů vzdor,
proti vám, Olympští, i tuto slabou hrud'
supími spáry! Zachraňte mne, bozi,
a zachraňte svůj obraz v duši mé.“⁹⁹*

2.5.5 Páté dějství

Páté dějství je nejobsáhlejší. Obsahuje šest výstupů. V prvním přichází Arkas za králem. Sděluje králi poselství, které mu dala kněžka. Arkas vysloví králi podezření vůči kněžce, která údajně napomáhá cizincům. Arkas objevil v zátocě skrytou loď. Král Thoas nařizuje Arkantovi, aby Ifigenii přivedl. Poté mají jeho muži prohledat celé pobřeží a zmocnit se obou mužů.

⁹⁸ Titáni jsou synové a dcery boha nebe Úrana a bohyně země Gaie. Bylo jich původně dvanáct, z toho šest mužských bytostí (Ókeanos, Koios, Kríos, Hyperión, Íapetos, Kronos) a šest ženských (Theia, Rheia, Mnemosyné, Foibé, Themis a Téthys). Titánové prvního pokolení žili na nebi pod vládou svého otce Úrana a chránili jeho trůn. Kronos zbavil otce trůnu, stejně tak ho svrhl jeho syn Zeus, který se stal nejmocnějším bohem. ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 2005, s. 424-425.

⁹⁹ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 78-79.

V druhém výstupu se cítí král Thoas zrazen. Ifigenii miluje a nedokáže uvěřit, že napomáhá útěku dvou cizinců. Ví, že si získala jeho srdce a proto je ještě více rozhořčen. Čeká od ní vděk a poslušnost za to, jak se o ni tolik let staral.

Ve třetím výstupu přichází kněžka za králem. Král se jí táže, proč odkládá úkol, který jí svěřil. Proč pomáhá těm mužům, když jsou jí cizí. Ona mu odpovídá, že jsou Řekové, stejně jako ona. Vidí v nich krajany a touží po návratu do Řecka. Ifigenie mu po krátkém zamyšlení řekne celou pravdu o tom, že jeden z cizinců je její bratr Orestes a druhý je jeho nejvěrnější přítel Pylades.

*Ifigenie: „A jste-li vskutku tím, co ve vás vidí,
svou pomocí to zjevte, oslavte
skrze mne pravdu! Ano, poslyš, králi,
potají se tu podvod osnuje:
nadarmo ptáš se, kde jsou zajatci;
odešli, hledají své přátele
a loď, jež čeká někde v zátocě.
Nejstarší - byl tu stížen šílenstvím
a uzdravil se - to je Orestes,
můj bratr, druhý - přítel důvěrný
už z mládí - jmenuje se Pylades.
Apollo z Delf je poslal v tuto zemi
s rozkazem božským obraz Dianin
uloupit z chrámu, do Delf¹⁰⁰ vrátit sestru,
zato pak přislíbil bůh očistu
onomu muži, štvanci Erinyí,
jež na něm prolitou krev matky mstí.“¹⁰¹*

¹⁰⁰ Delfy jsou už od mladší doby kamenné prastaré řecké kultovní místo ve Fókidě, na výběžcích Parnasu. V mykénské době svatyně a neopevněné město. Původně zde byl kult hada Pýthóna s kněžkou Pýthii a slavná věštitelna. Když se Apollón přistěhoval do Řecka, Pýthóna zabil a převzal, jako bůh, město. Delfy byly nejbohatším městem v Řecku. In: Antika ABC. Praha 1974, s. 55.

¹⁰¹ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 87.

Ifigenie připomíná králi slib, který jí dal, když ji bohyně unesla do Tauridy. Slíbil jí, že až bude cesta do Řecka volná, kněžku propustí. Prosí ho o milost. Král její prosbu zvažuje - kněžka po něm žádá mnoho a on neví, jak se rozhodnout.

Ve čtvrtém výstupu se děj přenáší k pobřeží. Orestes je ozbrojen a velí svým mužům, aby odrazili útok králových vojsk. Ifigenia sděluje bratrovi, že králi pověděla pravdu. Nesnesla by pocit, že ho zradila. Žádá bratra, aby v klidu složil meč a vyslechl ji.

V předposledním výstupu Arkas čeká na rozkaz krále. Král zvažuje, zda má vydat rozkaz ke zničení vojska. Nakonec rozkazuje Arkantovi, aby jeho vojska složila zbraně. Král odchází promluvit si s Ifigenií a Orestem. Totéž nařídí Orestes svým lidem: aby vyčkávali, než si s králem promluví.

V posledním výstupu se setkávají sourozenci s králem. Ifigenia je oba dva žádá, aby v klidu řešili spor. Král se snaží vyhovět. Chce po Orestovi důkaz toho, že je syn krále Agamemnona a bratr kněžky. Orestes ukazuje králi meč, který patřil kdysi jeho otci. S tímto mečem v ruce dobyl král Agamemnon Tróju.

*Orestes: „Tady vidíš meč,
jímž otec bil se s muži pod Trojou.
Já vzal ho jeho vrahu, prosil bohy,
aby mi dali sílu, odvahu
i štěstí mého velikého otce
a dopřáli mi jednou lepší smrt.
Vyvol si z vojska svého, koho chceš,
a nejlepšího postav proti mně.“¹⁰²*

Vyzývá krále, aby vybral jednoho ze svých mužů, se kterým se utká v souboji. Jen tak může dokázat, že je synem slavného válečníka. Král se rozhodne, že bude s Orestem bojovat on sám. Orestes nakonec králi souboj rozmluví. Král svolí k tomu, aby s Ifigenií odpluli. Konečná věta krále je: „*Bud'te tam šťastni!*“¹⁰³

Ifigenie odplouvá se svým bratrem a Pyladem do své rodné země. Je šťastná, že se vrací zpět.

¹⁰² GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 94.

¹⁰³ GOETHE, Johann Wolfgang: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943, s. 98.

Interpretace básně je jednoznačná. Goethe použil tématu, které se váže k jeho době. Lidé se cítili svázáni dobou, stejně jako Ifigenie, která musela na Tauridě sloužit bohyni a králi. Myslím si, že dramatická hra může být pro českého čtenáře zajímavá. V jiných básních od německého spisovatele je těžké bez hlubšího ponoru o antické mytologii daným básním porozumět. Tím, že autor používá méně konfliktů a dramatická hra je symetrická, je srozumitelná a čtivá. *Ifigenie na Tauridě* je dílo, které souhlasí s původní předlohou Eurípida. Je lehké dílu porozumět, aniž by se čtenář předtím musel obohatit informacemi o daném mýtu. Nastínila jsem českému čtenáři interpretaci dramatu a vysvětlila jsem postavy, které v ději vystupují. Dramatická hra má dobrý konec. V dobrém konci autor chtěl vyjádřit své přesvědčení příchodu lepších časů.

3 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala díly Johanna Wolfganga Goetheho. Z mé práce je zcela jasné, že autor je opravdový literární mistr své doby. Spisovatel nacházel inspiraci ve starých časech a na jejich základě vznikly díla literární epochy *Sturm und Drang*. Jak je z mé práce jasné, autor se rád vracel do světa antických mýtů. Proč? Člověk žijící v té době vždy najde něco, s čím je nespokojený. U autora Goetha se jednalo o nespokojenost s politickými událostmi.

Svoji práci jsem rozdělila do 5 částí: životopis Johanna Wolfganga Goetha a dále podle knih a sbírek, se kterými jsem pracovala: *Život slavím*, *Básně- Západovýchodní diván*, *Výbor z díla II.* a *Ifigenie na Tauridě*.

V první části své bakalářské práce jsem se zabývala životem Johanna Wolfganga Goetha. Životopis dané osobnosti je důležitý pro porozumění autorových děl. Jelikož jsem si vybrala antická témata v jeho vybraných dílech, bylo potřeba seznámit čtenáře s tím, že autor také musel odněkud čerpat, aby měl inspiraci k napsání svých knih. Není lepší nápad, než se vypravit do země, která je sama o sobě opředena mýty, a to do Itálie.

Ve své odborné práci jsem se hlavně zaměřila na antické mytologické hrdiny a témata, která autor používal ve svých dílech. Vybrala jsem si tak básně, které mě osobně oslovily. Při hlubší analýze básní jsem došla k závěru, že v autorově díle se objevují hrdinové nebo tvorové z antické mytologie, často jako symboly, např. jako symbol boje (*Prométheus*) nebo lásky (*Svatební noc*, *Rozpor*). Došla jsem taky k závěru, že některé antické tvory a hrdiny použil jen pro oživení básní (*Poutníková píseň v bouři*). Jeho díla jsou napsaná tak, že se pouze inspiroval antickou mytologií a na základě tohoto bádání stvořil svá díla.

První sbírkou, se kterou jsem začala pracovat, je *Život slavím*. Básně, které mě upoutaly z této sbírky byly: *Poutníková píseň v bouři*, *Prométheus* a *Hranice lidství*. Tato díla pokládám za zdařilá. Je vidět, že autor byl seznámen s mytologií, ale občas ve svých dílech používá antické motivy, aniž by měly nějaký hlubší význam. Domnívám se, že je to tak proto, aby autor díla oživil a dodal jim na čtivosti. Konkrétně tomu tak bylo např. v básni *Poutníková píseň v bouři*. Na druhou stranu musím ocenit i to, že autor byl vynalézavý a uměl vytvořit dílo, kterému nechybí originalita a čtivost.

Ze sbírky *Básně, Západovýchodní diván* jsem zvolila básně *Svatební noc*, *Římské elegie*, *Rozpor*, *Mráz a Tímúr* a *Symbol*. Nejobsáhlejší básní byly *Římské elegie*, ve kterých se

promítla spousta mytologických osob. Například bůh Amor (taktéž jako symbol lásky v básních *Svatební noc* nebo *Rozpor*), Héraklés nebo Midás.

Dramatický fragment *Prométheus* je symbolem boje (taktéž i v básni *Prométheus* ze sbírky *Život slavím*). V tomto fragmentu použil záměrně i bohyni Athénu, o které se ví, že je nejrozumnější a nejvzornější dcerou nejvyššího boha Dia. Ovšem Goethe zakomponoval tuto bohyni do své hry záměrně a použil tuto bohyni ke zradě bohů. Minerva je zamilovaná do Prométhea a radši se vzbouří, než aby ztratila jeho lásku (láska versus zrada). A zase jsme u tématu bouře, která vystihuje Goethovu epochu (*Bouře a vzdor*).

Posledním dílem, se kterým jsem pracovala, byla dramatická hra *Ifigenie na Tauridě*. Autor se držel původních pramenů a na jejich základě pak vypracoval dramatickou hru.

Co se týká antických motivů, které autora nejvíce oslovily, patří mezi ně určitě velcí a známí bohové jako Zeus, Prométheus, Amor, Hélios či Minerva. Zpracoval i slavná témata o králi Midovi, hrdinovi Héraklovi či Ifigenii a Orestovi (v pozadí můžeme vidět pozadí slavné Trójské války). Jeho motivem je bouře a láska.

Díla tohoto autora jsou velice zajímavá, mají ohlas až do dnešních časů, ale je pravda, že jejich tvorba je spíše určená čtenářům s klasickým vzděláním. Dnešní moderní člověk by si musel vzít na pomoc několik odborných knih a publikací s antickou mytologií či knihy s moderně převyprávěnými bájemi, musel by je prostudovat a seznámit se tak s bájným světem a porozuměl následovně dílům Johanna Wolfganga Goetha. Pak by v nich spatřil originalitu a viděl v nich odlišnosti.

4 Resumé

Diese Bachelorarbeit heißt *Antike Mythologie in den Gedichten von Autor literarische Bewegung Sturm und Drang Johann Wolfgang Goethe*. Sie erzählt das Leben von Johann Wolfgang Goethe, sie beschreibt die Werken von den Autor, sie beschreibt, worum es in diesen Werken geht. Sie gibt uns die Ereignisse und die Handlung, erklärt das Leben und das Schicksal der Leuten, Götter und Helden. Diese Motiven werden mit den ursprünglichem Themen gleichen. Zum Schluss werden diese Gedichten von mir erzählt. Sie können sehen, dass die Werken von den Autor werden gut bearbeitet. Johann Wolfgang Goethe sucht die Inspiration in der klassische Mythologie. Die Gedichten sind schön, wertvoll und gut.

Manchmal muss der Leser mit den Buch von der Mythologie helfen, weil es in den Gedichten viele unklarische Bedeutungen gibt.

Die Informationsquellen für meine Arbeit war nicht nur die primäre Literatur, sondern auch Sekundärliteratur. Als Quellen habe ich Goethes Gedichte, Fragmenten und Dramen, dann Bücher von Euripides und Publius Ovidius Naso benutzt. Zur wichtigsten Sekundärliteratur zähle ich das Buch von Vojtěch Zamarovský und Lexikon der antiken Kultur.

5 Anotace

Jméno a příjmení autora:	Magdaléna Jurczyková
Název katedry a fakulty:	Katedra klasické filologie, Filozofická fakulta
Název diplomové práce:	Antická mytologie v díle představitele literárního hnutí Sturm und Drang Johanna Wolfganga Goetheho
Vedoucí diplomové práce:	PhDr. Noemi Sklenářová
Počet znaků:	80 141
Počet příloh:	0
Počet titulů použité literatury:	24
Klíčová slova:	antická mytologie, Amor, Apollón, bouře, Hélios, Héraklés, Ifigeneia, Johann Wolfgang Goethe, láska, Midás, Minerva, Orestés, Prométheus, řečtí a římské bohové, vina, vzdor, Zeus, zrada

Charakteristika diplomové práce:

Bakalářská práce se zabývá vybranými básněmi a dramaty Johanna Wolfganga Goetha, soustředí se na jeho tvorbu ovlivněnou antickou mytologií, popisuje a interpretuje díla, zaobírá se jednotlivými antickými tématy a srovnává je s původními mýty a prameny a na závěr hodnotí jejich zdařilost. Je zde také uveden stručný životopis autora, neboť i ten je důležitý k pochopení jeho děl.

6 Seznam pramenů a literatury

6.1 Prameny

- Eduard Petiška: Staré řecké báje a pověsti. Praha 1986.
- Eurípidés: Iphigenia auf Tauris. Wien und Prag 1900.
- Hésiodos: Zpěvy železného věku. Praha 1990.
- Homér: Ílias. Praha 2010.
- Johann Wolfgang Goethe: Básně, Západovýchodní díván. Praha 1955.
- Johann Wolfgang Goethe: Ifigenie na Tauridě. Praha 1943.
- Johann Wolfgang Goethe: Výbor z díla II. Praha 1949.
- Johann Wolfgang Goethe: Život slavím. Praha 1972.
- Publius Ovidius Naso: Proměny. Praha 1974, 2005.

6.2 Literatura

- Antika ABC. Praha 1974.
- Barbara Baumann; Birgitta Oberle: Deutsche Literatur in Epochen. Ismaning 1985.
- Elisabeth Frenzel; A. Herbert: Daten deutscher Dichtung, Chronologischer Abriß der deutschen Literaturgedichte. Band I: Von den Anfängen bis zur Romantik. München 1953.
- Encyklopedie antiky. Praha 1973.
- Gerhard Fink: Encyklopedie antické mytologie. Olomouc 1996.
- Jihovýchodní Asie, ostrovy. Praha 2003.
- Kindlers Literatur Lexikon. Stuttgart 2009.
- N. A. Kun: Starořecké báje. Praha 1976.
- Peter Boerner: Goethe. Olomouc 1996.
- P. O. Mark Morford; J. Robert Lenardon: Classical Mythology. New York 1985.
- Robert Graves: Řecké mýty I. Praha 1982.
- Samuel Noah Kramer: Mytologie starověku. Praha 1977.
- Slovník antické kultury. Praha 1974.
- Slovník řecko-římské mytologie a kultury. Praha 1993.
- Vojtěch Zamarovský: Bohové a hrdinové antických bájí. Praha 1965, 2005.

